

Коли Вадим вийшов з воріт свого дому, за ним помалу пішла постать чоловічка, що стояв майже цілий день по другім боці улиці. Провівши Вадима до самого помешкання батьків його, чоловічок знов примостився коло воріт і наготовився терпляче чекати. Він трохи упрів і витирався червоною хусткою, — Вадим дуже швидко йшов.

Ось довго не приходив. Мати й Вадим повечеряли, а його все не було. Потім Вадим читав батькові Євангелля, а мати сиділа й шила. Вона часом глибоко зітхала, але не від того, що читав Вадим, а від свого. І зітхала не тяжко, а як наморений і нарешті спочиваючий чоловік. Далі вони вдвох примусили батька прийняти сонного порошку, щоб заснути. Мати, мучачись останніми часами безсонням, теж за компанію приняла.

В хатинках було затишно й чисто. Пахло пиріжками з капустою й паленою піччю.

Старі дуже скоро лягли спати, а Вадим, щільно зачинивши двері, сидів у Ося в кімнаті й, дивлячись в підлогу, думав. Іноді він з непорозумінням посміхався, вставав і тихенько робив кілька кроків по хатинці. І знов сідав, часом пильно прислухаючись до кожного гомону за вікном.

Нарешті прийшов таки Ось. Побачивши Вадима, він спочатку просіяв, а потім стримано, немов спіймавши себе, подав йому руку й шопотом спитав:

— Наші сплять?

— Давно...

Вадим не випускав руки брата, навмисне держучи її, хоч той слабо тягнув її до себе й дивився убік.

— І тебе ждали.

— Занятий був...

Ось знов потягнув руку й допитливо зиркнув на Вадима, — той посміхався неприємно, насмішкувато, нещиро. Але руки не випускав, неначе дражнивсь.

— Пусти, Вадиме... — сухо сказав Ось.

Вадим раптом пустив й зразу ж зробився не то хмурим, не то сумним.

Ось роздягся, непомітно поглядаючи на брата. Схудле, немов хворе, лице Вадима сьогодні ще виразніше кидалось в очі неприємно й гостро блискучими очима.

— Як страйк? — раптом ніби аж злісно кинув Вадим.

— Нічого. Добре... — коротко відповів Ось.

Вадим поспішно виняв цигарку й уважно став закурювати.

— Не удостоюєш докладнішої відповіді? — знов мукнув він, не дивлячись на Ося й поправляючн кінчик цигарки.

— Чому? Тільки... ти ж знов будеш посміюватись... Тепа й Стьопка йдуть на уступки, а Никодим не хоче... — сухо додав Ось.

— Тепа?

— Так. Між инчим, казала мені Катя, її покоївка, що Тепа щось проти тебе з Стьопкою замишляють. Май на увазі.

Вадим сплюнув, лїниво одкинувся на стілець і з усміхом проговорив:

— Ти таким тоном попережаєш, немов тобі це цілком байдуже. А сам же трівожишся за мене. І значить, знов брешеш. А брехать не можна. Потім... чекай! Добре, що згадав: ти, здається, обіцяв мені чи татові, що не будеш брати активної участі в забастовці? Га?

Ось помітно й густо почервонів.

— Неправда! Це не так було... — сказав він жорстко.

— А чого ж ти почервонів?

— Знаєш, Вадиме, краще б ти йшов собі. Я не хочу з тобою балакати. Мені треба завтра рано вставати.

— І знов збрехав... — з тим же упертим усміхом сказав Вадим. — А коли б я тобі сказав, де взяв гроші, ти б ще не так... А зрештою, ти й сам догадуєшся. Тільки боїшся... Сам собі брешеш, себе обманюєш. Ну, а раз з собою чоловік підлий, то й з божками вже не трудно...

— Чого ти хочеш від мене, Вадиме? — раптом тихо й з болем сказав Ось. — Чого ти до мене чіпляєшся? Шкода тих грошей, що дав? Ми їх вернемо тобі. Я слово даю... і дав уже собі.

— І тут брешеш, бо сам знаєш, що мені не шкода. А друге брешеш, бо знаєш, що не зможеш вернуть. Все брешеш. І я брешу! Тільки я плюю, а ти он заплачеш зараз або кинешся на мене з кулаками.

— Ти, здається, п'яний трохи? — несподівано бовкнув Ось, з злістю вдивляючись в Вадима. Той злегка здивувався.

— П'яний?.. Не знаю. Не пив нічого. А може, й п'яний...

Говорили вони весь час шопотом, ледве-ледве часом піднімаючи голос.

— Ну, а Ріна твоя як? Ти, здається, мав глупість сказати їм, що я дав грошей? Га?

— Мав! — різко відповів Ось.

— Реабілітувати мене поспішив? Одрекондувати? Тепер ти вже не так соромишся за мене перед ними?

Ось устав і, нічого не відповідаючи, почав стелити собі ліжко, стараючись не шуміти. Губи його були тісно стулені, немов він їх тримав зо всієї сили.

Раптом під вікном зачулись чийсь кроки. Ось, тримаючи в одній руці подушку, зразу застиг і став пильно слухати, повернувши одне вухо до вікна. Була вже друга ночі, — хто міг ходити в такий час? Крім того, вікно виходило на старий смітник, куди ніхто ніколи й вдень не ходив.

Ось обережно поклав подушку, хутко підкрався до вікна, одігнув один краєчик завіски й став дивитись. І зараз же побачив блискучі гудзики поліцейської шинелі, а потім жовте від світла з вікна лице, яке в сей мент дивилось не на вікно, а вбік, очевидно, когось, слухаючи.

Вадим вирівнявся й уважно стежив за братом.

— Що там? — спитав він, коли Ось одійшов од вікна.

— Поліція... — кинув той, майже спокійно й важко сідаючи на ліжко.

— Сюди? До нас?

Напевне.

Ось провів рукою по лобі й для чогось озирнувся по хаті. Вадим бачив, як він обливав губи, наче вони в його зразу висохли. Очі йому стали немов більші й не так заглиблені, холодні й напружені. Лице помітно зблідло.

Вадим устав.

— У тебе щось єсть нелегальне? — запитав він заклопотано.

— Єсть... — глухо й нудно якось муркнув Ось.

— Що саме? Багато?

— Багато. Прокламації до страйкарів і громадянства.

Під вікнами знов обережно прорипіли чийсь кроки. Брати затихли, чуйно прислухуючись.

— Може, не сюди? — шепнув Вадим.

— Напевне, сюди... — процідив Ось.

В сінях кляцнуло клямкою й шарпнуло, силкуючись очинити.

— Чуєш?.. — блідо посміхнувся Ось.

Вадим пильно й чудно якийсь час дивився на брата, не зводячи з його очей.

Раптом в сінешні двері голосно застукало.

- Де твої прокламації? — неголосно й рішуче спитав Вадим, якось весь вирізняючись.
- Під ліжком... — бовкнув Ось, прислухаючись до сіней і помалу встаючи.
- Ну, так от. Ти йди до батьків і скоро лягай спати на лаві, там мені мама постелила.
- Чуєш? А я їм одчиню і прийму.
- Ось здивовано подивився на Вадима.
- З якої речі?..
- Осю, не балакай зайвого. Чуєш, стукають? Я скажу, що прокламації мої.
- Ось вражено й обурено шарпнувся убік.
- Ти сказився?! От дійсно!
- Вадим ухопив його за рукав і потягнув до себе, поспішно й з гнівом шепочучи:
- Осю! Я тобі говорю... Ти лучше не сперечайся. На твоїх руках батьки й страйк. Не забувай цього. А мені треба кудись виїхати. Треба, чуєш? Даю слово, не брешу. Мені... треба. І мене швидче випустять, ніж тебе... Іди, Осіку, йди, любий, а то вони будуть ламать двері й тата розбудять. Я їх туди постараюсь не пустить. Вони прийняли сонного порошку. А ти мамі що-небудь збреши, як почує. Старайся не розбудить. І взагалі...
- Вадим, що ти... Я не можу... Чекай...
- Осю! Ради Бога, думай же ти... Іди швидче. Чуєш, вони вже... Ах, та йди ж!
- Стукіт у двері ставав усе голосніше й голосніше. Разів зо два ударило густо й важко, як ногою.
- Осю! Іди, я кажу! Ти про самолюбство своє в цей мент думаєш? Тобі не можна тепер “сідать”. Не можна! Ну, обніми й біжи. Мене скоро випустять, даю слово. Тепер же не так, як...
- В двері вмить застукали з новою силою й так, що задряжчали вікна. Вадим похапцем обняв Ося, потяг до дверей в хату батьків і штовхнув його туди. Старі спали.
- Потім Вадим зірвав з себе піджак, ткнув його на стілець і вибіг без його в сіни.
- Хто тут? — голосно й ніби трівожно крикнув він.
- Поліція! Одчиняйте.
- Вадим одсунув засов і розчинив двері. Коло порогу стояла ціла юрба людей у шинелях. Звідкись знизу з ручного лихтаря кидало хистке гойдливе світло.
- Тут живе Трохим Стельмашенко? — спитав присадкуватий з чорною бородою чоловік у ясній шинелі, що стояв попереду.
- Тут, — сказав Вадим. — Це мій батько.
- А вас як звуть?
- Вадим Стельмашенко.
- Ага, Вадим... — загадково проговорив присадкуватий чоловік. — Ви тут живете?
- Тут.
- Умгу... Ну, покажіть вашу кімнату.
- Вадим мовчки повернувся й пішов у хату. За ним рушила вся юрба з приставом на чолі.
- Це? — спитав останній, переступаючи через поріг і озираючись круг себе.
- А брат ваш де живе?
- Теж тут.
- Осип?
- Осип.
- А він тепер де?
- Спить коло хворого батька.
- Обшукать, — коротко кинув позад себе пристав.
- Декільки поліцаїв кинулись у різні кутки невеличкої кімнати.

— Господин пристав... — дивлячись у землю, раптом проговорив Вадим. — Я вам сам все віддам, що маю. Тільки я просив би вас наказати городовим не дуже гомоніти. Мій батько чоловік хворий, розбитий паралічем. Коли він узнає, що тут діється, він може померти. Другими словами, ви вб'єте його. Мої прокламації там під ліжком. Я охоче дам кому треба всі посвідчення, арештуйте мене і ведіть. Але... Я звертаюсь до вас як до людини, яка може мене зрозуміти...

— Ваше високородіє! — підносячи в цей мент на витягнутих руках, як дитину, пачки прокламацій, сказав високий рудий поліцай.

Пристав зиркнув на них без особливої уваги й холодно звернувся до Вадима.

— Ви, значить, Вадим Стельмашенко.

— Так, я Вадим... Я вам можу навіть сказати...

— Я вірю. У вас, значить, дві квартири? Одна тут, а друга на Малій Петровській?

Пристав говорив таким тоном, неначе підказував Вадимові. Один з поліцаїв чимсь загрохотів, — одсував од стіни комод. Пристав хутко повернувся в той бік і строго наказав:

— Тихо там! Вийдіть усі з хати! Станьте в сінях. Всі, всі. Годі. Трус кінчено. Салахневич, звощик єсть?

— Так точно.

— Значить, у вас дві квартири, добродій Стельмашенко?

Вадим гостро подивився на пристава, — поводження було чудне.

— Так, дві. — твердо сказав він. — Власне, там я тільки доживаю свій строк, а тут буду... чи той... збірався жити.

— Так... Я маю наказ арештувати вас. Прошу одягтися.

Вадим хутко одягся. В сусідній хаті було тихо, — значить, мати не чула нічого. Хлопчик же лежав, очевидно, непорушно.

— Хочете з своїми попрощатись? — сухо кинув пристав.

— Ні, не хочу! — поспішно відповів Вадим, хапливо натягаючи на голову свій картузок. — Я готовий.

— Ми вийдемо й чекатимем вас надворі, ви можете піти й попрощатись... — ще сухіше запропонував пристав.

Вадим на хвилинку завагався, неймовірно зиркаючи на його. Але зараз же хитнув головою й проговорив:

— Ні, ми можемо вже йти.

— Як хочете.

Зачинивши за собою двері й обійшовши по подвіррю кілька кроків, Вадим ще раз озирнувся. У вікні кімнати, в якій лежали батько і брат, було темно.

— Значить, у тюрму, пане пристав? — голосно, немов аж весело, спитав Вадим.

Пристав, пихкаючи збоку в темноті цигаркою, відповів:

— Ні, спочатку в участок.

І, помовчавши, з цікавістю спитав:

— Ви, здається, задоволені?

— Розуміється! — скрикнув Вадим. — Казенна квартира! Їжа, кімната, а потім і одягу дадуть. Може, б ви мені цигарку дали? Спішив і забув свої на столі. Дуже курить хочеться.

Пристав охоче виняв портсигар і підніс його Вадимові. Вадим зупинився, а за ним зупинилась серед темного подвірря вся юрба. Закуривши, він подякував, загорнувся щільніше в плащ і сказав:

— От тепер і в дорогу. А ночі тепер здорово холодні! В який участок поїдемо? Камери топлєні там?

— Топлені, не бійтесь. Салахневич, екіпаж! Прошу тут зупинитись.

Вадим зупинився. Улиця була мертво порожня. Жовтою рідкою пунктірною лінією тягнулись по обидва боки лихтарі, все понижуючись, і ті, що були далеко-далеко, здавалось, лежали просто на землі.

Недалеко стояла бричка, а за нею трохи далі — автомобіль. По знаку Салахневича бричка з грохотом підкотила до воріт, біля яких стояла вся юрба.

— Тікати не будете? — напівжартівливо спитав пристав у Вадима, підштовхуючи його сидати. — Можна нам удвох їхати?

— О, прошу! — готовно відповів Вадим. — Хоч самого пустіть, доїду благополучно до самого у частку.

— Так? Гм!.. Ну, коли так, то ти, Салахневич, можеш іти пішки. Одпусти всіх по містах... Рушай, звощик!

Вадим злегка підвівся й через тин подивився до помешкання батьків. Чи там темно було, чи не видно було за тином вікон, але Вадим ніякого світла в тім напрямі не побачив.

— Участок недалеко? — спитав він весело.

— Десять хвилин, не більше.

Пристав поклав собі під ноги прокламації й, штовхнувши Вадима, ввічливо проговорив:

— Вибачте, будь ласка!

— Прощу дуже! — так само ввічливо відповів Вадим, одсовуючи свої ноги вбік.

Раптом несподівано десь збоку чийсь жіночий голос крикнув:

— Науме Федоровичу! На хвилинку.

Вадим здивовано озирнувся по улиці, — нігде не було ні душі. І тут же помітив у дверцях автомобіля, з яким саме порівнялась бричка, невиразний сілуєт людської постаті, власне ясну пляму лица.

І зразу після цього впізнав голос — Тепин!

— Звощик! Стій! — торкнув пристав у спину візника. Бричка стала.

З автомобіля вистрибула Тепа, закутана в велику темну хустку. Підбігши до брички, вона поспішно проговорила:

— Науме Федоровичу! Можна?

— Прощу! Прощу! — хапливо одповів Наум Федорович і, повернувшись до Вадима, сказав:

— З вами хотять поговорить. Ви можете злізти й одійти собі вбік. Я почекаю.

Вадим потрохи почав розуміти все, що видавалось таким чудним у цім арешті.

— Вадиме Трохимович! На два слова, — голосно сказала Тепа, зазираючи до його з-за колін пристава.

Вадим трошки посидів, не знаючи, що сказати, потім помалу зліз і пішов круг брички до Тепи. Вона схопила його за плащ і одтягла вбік.

— Слухай, ми зараз же сядемо з тобою в автомобіль і поїдемо до мене. Хочеш? — зупиняючись і впиваючись в його очима, які в темноті здавались надзвичайно великими й глибокими, гарячим схвильованим шопотом сказала Тепа. І невідомо для чого злегка потягнула його за плащ.

Вадим мовчав, слабо посміхаючись.

— І що буде? — нарешті якимсь непевним тріснути голосом спитав він.

— І буде те, що повинно бути! — сильно й немов з гнівом проговорила Тепа.

— Себто?

— Себто будеш моїм...

Очевидно, тон Вадимового голоса надав їй і сеї сили, й гніву.

— Ага. Значить, це ти мене арештовуєш? — по паузі й помалу спитав Вадим,

— Це не важно. Ти хочеш? Хочеш?

Вадим, нічого не відповідаючи, дуже поволі повернувся їй, ледве посуваючись, важко пішов до брички.

— Вадиме! — вхопила його ззаду за плече Тепа. — Не роби дурниць! Чуєш?

Вадим зупинився їй, повернувшись, тихо сказав:

— Це ти наказала приставу, щоб він старих і брата не чіпав?

— Я. Вадиме, послухай...

— Ну, спасибі, Тепа. За це спасибі. Од душі дякую. А з тобою не піду. Прощай.

І, круто відвернувшись, хутко підійшов до брички, вискочив і веселим, майже радісним голосом проговорив:

— Ну, вже поговорили! Можна й далі, ваше високородіє. Катай, звощику! Та швидче, голубчику, я змерз і спати хочу.

“Їхнє високородіє” здивовано подивилось на Вадима, озирнулось на Тепу їй, видно, нічого не розуміло.

— Ну, звощику? Ваше високородіє, та прикажіть же йому везти нас. Я в тюрму хочу. “Високородіє” зрозуміло.

— Прощу мені тут без патякання! Рушай, ти, сидиш!

І поліцей кінцем шаблі злісно пхнув у спину звощика. Той злякано зашарпав віжками й почав підганяти конячинку.

Хвилини через три їх перегнав автомобіль. Він спочатку йшов зовсім тихо, наче хотів, щоб його догнала бричка, потім раптом, ніби обурений, шарпнувся вперед, люто зарявкав ріжком і з скаженою силою понісся по улиці.

Вадим усміхнувся, підняв комір пальта їй зручніше вмовстився поруч з набурмосеним, лютим на когось приставом.

Кінець.